

BOJAN MUNJIN

PRVORAZREDNI KULTURNI DOGAĐAJ

Festival svjetskoga kazališta, Zagreb, 2004.

PREMIJERE

FESTIVALI

RAZGOVORI
MI U SVIJETU

VOX
HISTRIONIS

AKTUALNOSTI

ANEKDOTE

TEORUA

NOVE KNJIGE

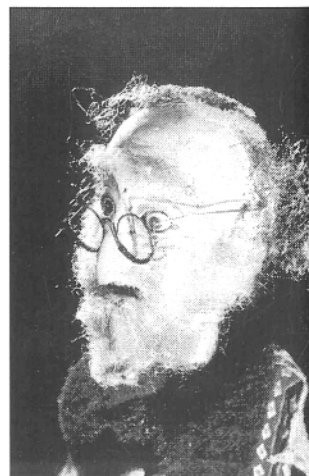
SJEĆANJA

DRAME

Teško je nakon dvije godine Festivala svjetskoga kazališta govoriti o bilo kakvoj tradiciji, ali je i ovogodišnji solidan niz europske teatarske produkcije na festivalskoj smotri u Zagrebu sredinom rujna potvrdio da je ovo okupljanje renomirane kazališne elite zapravo prvorazredni kulturni događaj. Hrvatska teatarska scena već je godinama prilično skromna, domaćih predstava nije bilo ni na ovom festivalu ni na Eurokazu, gostovanja naših kazališta u Europi nisu naročito česta, stoga je drugi Festival svjetskoga kazališta djelovao na publiku i na kazališne znalce daleko više od informacije iz prve ruke. Atmosferom i kvalitetom predstava festival kao da je želio podsjetiti Zagreb na njegov vlastiti kozmopolitski duh koji se u vremenima mutne postsocijalističke tran-

zicije, rata i grubih političkih turbulencija negdje izgubio. Uspjeh ovog festivala u izravnoj je vezi sa stanjem hrvatskih cesta, kvalitetom zdravstvenih usluga i visinom fondova za mirovinsko osiguranje, jer kao i sve drugo u ovoj zemlji živost oko dasaka koje život znače pokazuje stupanj vitalnosti društva u europskim razmjerima. Samo organizatori festivala – ravnateljica Željka Turčinović, programski dvojac Dubravka Vrgoč i Ivica Buljan, voditeljica marketinga Andrea Marković i ostali, pod organizatorskim kišobranom Hrvatskog centra ITI – znaju koliki su teret ponijeli da bi pripremili ovo *događanje kazališta* u Zagrebu, no realizacija programa protjecala je naoko lako i jednostavno: konferencije za novinare počinjale su na vrijeme, rezervacija ulaznica obavljala se bez nervo-

Reza Gabriadze, *Bitka za Staljingrad*, režija R. Gabriadze

Ljermontov, *Maskerata*, režija Rimas Tuminas

ze, plakata po gradu bilo je dovoljno, hostese na ulazima u dvorane festivala bile su više nego ljubazne.

Nakon što su Lepage, Nekrošius i Ostermeier prošle godine na juriš osvojili Zagreb, dvojac Vrgoč-Buljan odlučio se da i ove godine okosnicu festivala čine provjereni majstori europske kazališne scene, potpomognuti svježom krvlju europske dramaturgije i najboljim učenicima kulturnih redateljskih škola. Stoga iako je pet od sedam festivalskih predstava dolazilo iz država bivšeg Sovjetskog Saveza, ovaj festival, temeljen na uprizorenjima uglavnom klasičnih dramskih predložaka, bio je zamišljen kao reinterpretacija klasike i prizorište avantgardnog redateljskog rukopisa (Zholdak) već viđenog i poznatog našoj sredini (Ristić, Živadinov).

Ipak, najviše hvaljena predstava ovoga festivala *Bitka za Staljingrad* gruzijskog redatelja, slikara i pisca Reze Gabriadzea, u izvedbi kazališta iz Tbilisija, najmanje se uklapala u predodžbu o festivalu kazališnog *mainstreama*.

Ova predstava nije nastala na velikom dramskom predlošku, u njoj ne igraju slavna glumačka imena, a nije korišten ni redateljski postupak nekog od aktualnih teatarskih pravaca. *Bitka za Staljingrad* lutkarska je predstava, ostvarena na minijaturnoj pozornici s lutkama prozračnim poput paučine, koja – fokusirajući se na životinje, simbole nevinih žrtava Staljingradske bitke – na naročito sentimentalnan način govori o pojedinačnim

sudbinama koje su s humanog stajališta puno važnije od mračnih brojki ljudske destrukcije. Fascinantan za gledatelje bio je dojam da se uz impresivne zvučne efekte ratnih razaranja, gledajući u sedamdeset kvadratnih centimetara Gabriadzeove pozornice, nalaze usred bitke u kojoj kao na kakvom ringšpilju smrti prolaze bića koja poznajemo iz susjedstva ili iz obiteljskih albuma. Kroz priču o ljubavi konja Aljoše i kobile Nataše i preko nesretnih sudbina anonimnih junaka, od mrava do mobiliziranih ročnika, *Bitka za Staljingrad* ne upire prstom ni u jednu ideologiju, nego govoreći o gubitku do metafizičkih razmjera ističe puno veću vrijednost malih ljudskih detalja naspram velikih ciljeva i ideja. *Bitka za Staljingrad* igrana je pet večeri za redom u dupkom punom Međunarodnom centru za usluge u kulturi u Novom Zagrebu i tako postala lajtmotiv cijelog festivala, iako je, zanatski rečeno, njezino mjesto dvije ulice dalje – na festivalu lutaka i malih scena.

Najznačajnija predstava koja je opravdala koncepciju festivala kao kombinaciju starih majstora i svježih inovacija bila je Ljermontovljeva *Maskerata* u izvedbi Državnog malog kazališta Vilnius iz Litve i u režiji Rimsa Tuminasa. Ovaj redatelj predstavlja dio slavnog litavskog redateljskog trolista Tuminas-Nekrošius-Koršunovas, ali u slučaju *Maskerate* važno je da je jedno klasično dramsko djelo o udvaranju, ljubomori i smrti napravljeno s toliko puno duha da je zagrebačkoj publici

PREMIJERE
FESTIVALI
RAZGOVORI
MI U SVIJETU

VOX
HISTRIONIS

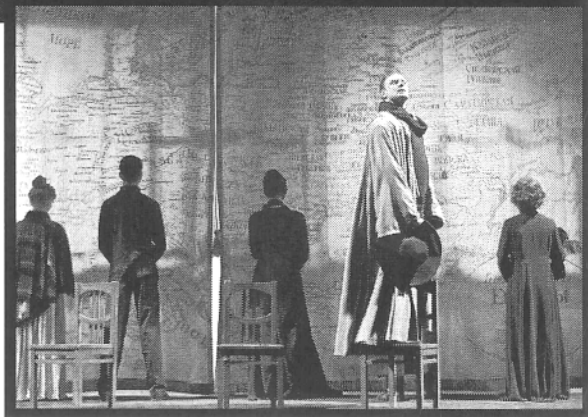

Tolstoj, *Rat i mir*, režija Pjotr Fomenko

AKTUALNOSTI
ANEKDOTE
TEORIJA
NOVE KNJIGE
SJEĆANJA
DRAME

jedino preostalo da se u tom *spoju estetike Ingmara Bergmana sa strašću ruske duše* prepusti uživanju u sjajnoj igri litavskoga ansambla, crnom humoru i scenском čarobiranju Rimasa Tuminasa. Tijekom cijele predstave na pozornici pada snijeg i na sceni kao na klizalištu posrće galerija šarenih karaktera prepoznatljivih i danas. U toj idiličnoj atmosferi u kojoj kao da je naoko sve u redu događa se zločin, jer kako to lijepo piše – *tamo gdje su ljudi tamo je i katastrofa*. U Tuminasovu scenском čitanju *Maskerate* namjerno nema nijedne maske, jer nam lucidno želi poručiti kako čovjek ne mora nužno biti zakrbuljen da bi sakrio svoje bizarne slabosti i nemoguću narav.

I *Bitka za Staljingrad* i *Maskerata*, nastale sredinom devedesetih, predstave su dugoga staža koje nakon brojnih festivala i nagrada nisu izgubile na opojnosti i svježini. U red takvih predstava koje djeluju kao staro vino spada i Tolstojev *Rat i mir*, nastao nakon višegodišnjeg kabinetskog rada s glumcima u kazališnoj radionici Pjotra Fomenka. Sasvim pojednostavljeno, trenutač-

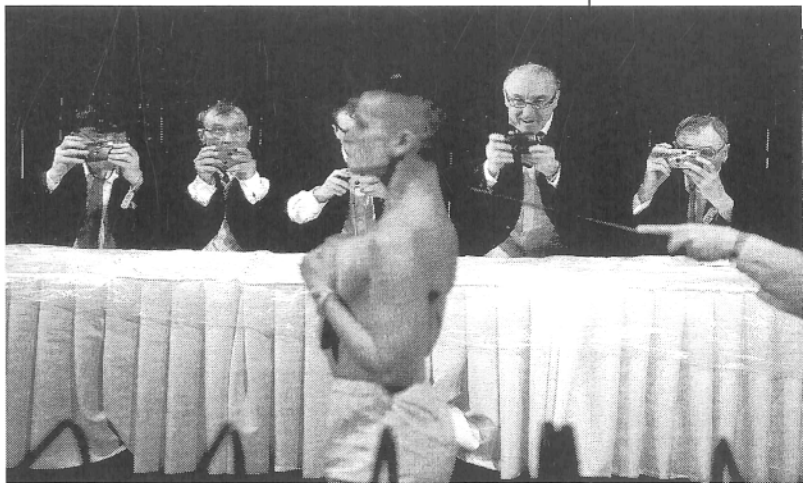

no u Rusiji postoje dva teatarska svjetionika na temeljima škole Konstantina Sergejeviča Stanislavskog: Anatolij Vasiljev s visokostiliziranim redateljskim kazalištem i Pjotr Fomenko, pobornik učenja o prioritetu glumačkog umijeća. *Rat i mir* upravo je takva predstava, vrhunski dotjeranih glumačkih kreacija u kojoj priča iz ruske aristokratske povijesti lagano teče, a udobno zavaljena publika u gledalištu može uživati u scenском artizmu. Ruska kritika proglasila je *Rat i mir* prvim u Rusiji uspješnim uprizorenjem Tolstojeva djela, na međunarodnim fe-

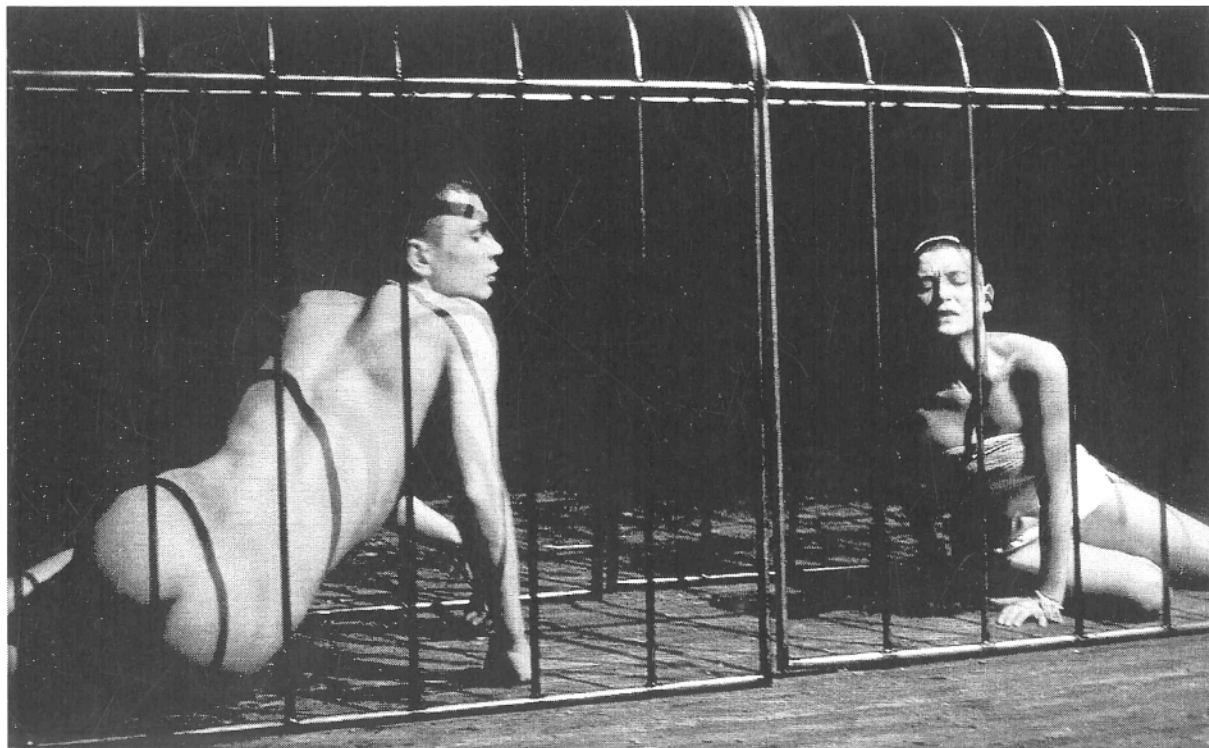
stivalima ova predstava hvaljena je kao još jedan izdavanje stare škole dobre ruske glume, a Fomenko je postigao samo to da je od *Rata i mira* napravio larpurlartiistički *hommage* ruskoj povijesti i da je ruske glumce visoko uzdigao na pijedestal kazališne umjetnosti. Jednako kao i na *Maskerati*, publika je uzdisala gledajući Fomenkove glumce, mlade, zgodne i ovijene nekom ležernom magijom, a nekolicina među mnogobrojnim gledateljima doslovce je plakala ne vjerujući, kako kaže, da je takav glumački izraz uopće moguć.

Kontrapunkt tom poetskom realizmu bile su predstave Andrija Zholdaka u izvedbi Državnog dramskog kazališta *Taras Ševčenko* iz Harkova; *Jedan dan u životu Ivana Denisoviča*, prema istoimenom romanu Aleksandra Solženjicina i *Hamlet. Snovi* na temu već svima poznate Shakespeareove drame. Ove predstave, vrlo udaljene od svojih dramskih predložaka, ekspresionističke su fantazmagorije na temu represije, nasilja i neke mazohističke nade u ljudsku dobrotu. Koristeći povijesni milje Staljinova radnog logora, Zholdak u *Jednom danu Ivana Denisoviča* slika atmosferu zajednice, organizirane u ime viših ciljeva na principu permanentne du-

hovne i tjelesne torture, koja će u pomračenju uma i u izmaglici svake ljudskosti sama sebe proždrijeti. Uz la-vež pasa, agresivnu glazbu i nešto nalik fizičkom teatru četrdesetoro glumaca organiziranih kao kombinacija proleterskog rintanja i streljačkog stroja, Zholdak bombardira publiku zaumnim scenama silovanja i nasilja, poručujući im da je jedino *kazalište okrutnosti* blisko istini svijeta u kojemu živimo.

Solženjicin, *Jedan dan u životu Ivana Denisoviča*, režija Andrija Zholdak

PREMIJERE
FESTIVALI
RAZGOVORI
MI U SVJETU
VOX
HISTRIONIS

Shakespeare, *Hamlet, Snovi*, režija Andriya Zholdak

AKTUALNOSTI
ANEKDOTE
TEORIJA
NOVE KNJIGE
SJEĆANJA
DRAME

Predstava *Hamlet, Snovi* u kojoj je danski kraljević predstavljen kao indiferentni i beskrvni panker bez strasti, a Ofelija kao članica ideologizirane pionirske organizacije, ponovno je skiciran svijet masovnih atrakcija, manipulacije, stereotipa i konzumerizma, koji se urušava u histeriju, besmisao i neljudskost. U predstavi kojoj nije nedostajalo duhovitosti i scenskih efekata, dio publike ostajao je prikovan uz sjedala, fasciniran i jednako ustrašen morbidnim savršenstvom Zholdakove glumačke torcide, a drugi dio ošamućeno je izašao nakon prve stanke ne mogavši podnijeti količinu adrenalina koji su proizvodili Zholdakovi jurišnici.

Zholdak, koji se proglasio totalnim redateljem i odgojiteljem nove publike, po vlastitom priznanju tuče glumce i scenske radnike ukoliko nije zadovoljan intenzitetom njihove spremnosti da *umru* na pozornici, ali publika i kritičari na ovom festivalu pokazali su da baš nisu spremni biti zamorci jedne ideje i jednoga čovjeka – koliko god se ona i on trudili proglasiti provokativnim i novim.

Na relativno blijedu recepciju festivalske publike naišle su Racineova *Fedra* u izvedbi Slovenskog narodnog gledališča iz Ljubljane i u režiji Françoisa Michela Pesen-

tija, te predstava *Okrotan i nježan* u režiji Luca Bondyja, u koprodukciji bečkoga Wiener Festwochena, londonskoga Young Vica i britanskoga Chichester Festivala. Michel Pesenti, koji je prije nekoliko godina u Splitu uprizorio Pirandellov komad *Šest lica traži autora*, poznat i publici zagrebačkog Eurokaza, pokušao je na naročito artificijelan način uprizoriti *Fedru* igrajući na tanjoj oštrici glumčeva glasa i vrijednosti samog teksta, što je u jednostavnosti puste pozornice i u spoju s glumčevom osobnošću trebalo proizvesti provokativan estetski čin.

Na žalost, eksperiment nije uspio, publika je uz izuzetak nekoliko teatarskih mogula permanentno zijevala, a sva ta rafinirana intelektualna koprena, jednako nježna i bolna, koja se najviše mogla očitati na licu Veronike Drolic kao Fedre, razvukla se u ravni recital klasicističke tragedije koji je tek jedva prešao rampu.

Temeljen na Sofoklovim *Trahinjankama*, dramski tekst Martina Crimpa *Okrotan i nježan*, baveći se krajnje suvremenim problemom (državnog) terorizma, potencijalno vrlo aktualan i angažiran, pretvorio se u tek politički korektnu predstavu redatelja Luca Bondyja u kojem su sva otvorena pitanja političke etike, ljudskih prava i individualne i društvene savjesti pravilno raspo-

jedan general okrivljen za ratne zločine bila je nedovoljna za značajniji intelektualni angažman zagrebačke publike koja na vlastitoj koži i savjesti nosi sve otvorene rane i moralna pitanja jednog rata koji joj se još donekad dogadao u vlastitom dvorištu.

Mnoštvo publike na predstavama drugog Festivala svjetskoga kazališta koje su se igrale na šest lokacija, od Zagrebačkog kazališta mladih do Bočarskog doma, pokazuje da Zagreb treba dobar teatar bez obzira na fi-

Martin Crimp, *Okrotan i nježan*, režija Luc Bondy

nancijske nedaće ili na probleme domaće scenske estetike. Kada je o novcima riječ, festivalu su osim Gradskog ureda za kulturu presudno pomogli *mala privreda* i inozemni centri za kulturu. Činjenica je da je festival koji je začeo kao kućna radinost među grupom prijatelja narastao do razmjera nacionalne manifestacije, a da Ministarstvo kulture pri tome za *opću stvar* nije priložilo ni lipe. U zemljama u kojima je dobra tradicija često prekidana *oslobodilačkim* procesima i nasilnim intervencijama, probijanje leda i privatna inicijativa često su mnogo više ohrabrujući i djelotvorniji za stvar nacionalne kulture nego uobičajena državna potpora. Vidimo se do godine.

Racine, *Fedra*, režija Michael Pesenti

redena, nalikujući prije na manifest kakve nevladine organizacije nego na scenski izazov najakutnijim problemima današnjice. Slika građanskog salona u kojem se smjenjuju praznoglave sobarice, perfidni političari i novinari, frustrirana supruga, djeca izbjeglice iz Afrike i